

množstvím informací, z nichž může pro svoji práci čerpat nejen hudební sociolog, muzikolog a hudební pedagog, ale i hudební nakladatel a programový manažer rozhlasu a televize. Zajímavou může být pro každého hudbymilovného posluchače, který zatouží nahlédnout do spleťtého a mnohotvárného prostoru současného hudebního dění.

V. Spousta

- * Crha, Bedřich; Sedláček, Marek; Košut, Michal; Jurčíková, Taťána; Prudíková, Markéta. *Výzkum hudebních preferencí vysokoškolské mládeže*. Brno: Masarykova univerzita, 1. vyd., 2012.

Vývoj vlastních jmen osobních v českých zemích v letech 1000–2000*

Komunikace v lidské společnosti se od samého jejího počátku neobejde bez jazyka. Existence, struktura, forma a funkce jazyka je „materiálním“ předpokladem i vnější podobou komunikování a sdělování, což zpětně v jazyce vyvolává tendenci na straně jedné ke stabilitě jeho systémových vlastností, na straně druhé k vývojovým proměnám. Jazyk je vzhledem k plnění komunikačních funkcí strukturován do dvou velkých sfér – do sféry apelativní, tj. té, která „pokrývá“ vše, co se týká slov obecných (např. slovní zásoba, zákonitosti skloňování, tvorby vět atd.), a sféry propriální, tj. té, která shrnuje jména vlastní (vlastní jména míst, osob, věcí, výrobků, institucí apod.). Zásadní rozdíl mezi nimi vyplývá právě z jejich odlišného postavení a uplatnění v komunikaci. Jednak totiž nelze jen z vlastních jmen sestavit smysluplné sdělení, protože mají jiný typ významu, a jednak se vztahují vždy na jednotlivinu: pan *Mlynář* určuje osobu X, *mlynář* je obecné pojme-

Proto nelze příjmení *Mlynář* přeložit, *mlynář* však ano. Z uvedeného rozdílu vyplývají dvě věci: a) vlastní jména (neboli odborným termínem onyma, propria) zasahují společensky vývojové procesy jinak než sféru obecných slov, neboť jsou s nimi spjata přímo (např. uliční názvy, jména institucí), b) onomastika = nauka o vlastních jménech není jen vědou o „etymologii“ jména, nýbrž především o systémových a funkčních jevech propriální sféry jazyka.

To, co bylo úvodem řečeno, pronikavým způsobem analyzuje a klasifikuje práce Jany Pleskalové, profesorky bohemistiky a onomastiky na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity: *Vývoj vlastních jmen osobních v českých zemích v letech 1000–2000*. S jakým vynikajícím odborným nadhledem je práce, která je výsledkem soustavných bádání archivních, listinných aj. pramenů, napsána, ukazuje nejen širší tematického záběru a způsoby třídění, ale především zaměření na ty kategorie, které z vývojového hlediska určují charakteristické a systémové vlastnosti české antroponymie (tj. soubor druhů a typů osobních jmen češtiny) a jejich společenskou podmíněnost. Celou práci proniká soustavné sledování přeměny (raně)středověkého systému jednojmenného pojmenování, typického nestabilitou formy jména a častým variováním, v systému stabilizované a právně vyžadované dvojmennosti, který od konce 18. století platí dodnes (tj. kombinace rodné jméno + příjmení v pořadí *Jan Přichystal*, *Anna Kovářová*). Ke vzniku dnešních příjmení byla využita jak prostá křestní jména (*Petr David*, *Eva Petrová*), tak velmi často nejrozmanitější jména hypokoristická (*Pavel Jiříček*, *Marie Václavková*), tzv. příjmi (např. podle povolání: *Martin Švec*, *Jan Hrnčíř*, podle jiných činností: *Mikuláš Obujse*, *Matouš Dobřeseschovej*, ze jmen

národů: *Martin Uher, Jíra Němec, Matěj Vlach, Kašpar Bím* /tj. *Böhm* 'Čech'/). Typickým znakem české antroponymie je raná přítomnost jmen cizího původu, zejména německých (*Oldřich, Markvart, Jindřich, Děřich*), která přešla i do příjmení.

Autorka sleduje vývoj českého antroponymického systému v časových etapách. Na rozdíl od četných (zejména starších) prací staly se jí ve vydělení chronologických vrstev kritériem znaky inherentně systémové, jimiž se projevuje vývojově proměnlivý stav české antroponymie. Takové zdůvodnění klasifikačního aspektu vyžaduje důkladnou a podrobnou znalost materie samotné, ale na prvním místě uplatnění obecně onomastických teoretických principů jako základního metodologického východiska. Dobové ohraničení vývojových etap je tedy „jen“ orientující. První etapu (1000–1300) tvoří dva úseky – pračeský (v latinských dokumentech je jen několik jmen slovanského původu) a raně český, kdy staročeská osobní jména představují jednojmennou soustavu. Nové je autorčino zjištění silného podílu jmen cizích. Druhá etapa (1300–1500) dokládá intenzivní nástup dvoujmennosti, převahu světských jmen nad jmény z náboženského prostředí, rozvoj hypokoristik a počátek stabilizujících se oficiálních pojmenování osob, zvl. v městech. Třetí etapa (1500–1786) je typická ustálením neoficiální a nedědičné dvoujmennosti a zvětšující se uplatnění hypokoristik a přezdívek. Na venkově jsou zaznamenávána jména „po chalupě“. Úsek 1786–2010 je zahájen administrativním zavedením oficiální dvoujmennosti patenty Josefa II. a trvá dodnes. Každá etapa je uvedena výstižným popisem dobové češtiny a četnými poukazy na historické, společenské a kulturní okolnosti, které se odrazily ve vývoji antroponymie našich zemí.

Práce J. Pleskalové je vzornou ukázkou jednotné koncepce promyšlenosti. Tento

aspekt konečkonců projevila již ve studii *Tvoření nejstarších českých osobních jmen* (Brno, Masarykova univerzita 1998) i v práci z toponomastiky *Tvoření pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku* (Jinočany, H&H 1992). Tato autorčina díla si v české onomastice vydobyla přední místo a ihned našla silnou odezvu. Ve slavistické onomastice právem působí jako modelová. Bezesporu to bude platit o knize nyníjší.

Třebaže jde o text odborný, psaný hutně a s přesnými formulacemi, bude jistě svou tematikou zdrojem zajímavých a často překvapivých informací a zaujme i čtenáře z jiných než onomastických oborů.

R. Šrámek

* Jana Pleskalová: *Vývoj vlastních jmen osobních v českých zemích v letech 1000–2000*. Brno 2011. Host/Masarykova univerzita, 204 s.

Ivan Blatný ve vzpomínkách svého bratrance

Brněnský biochemik, profesor Lékařské fakulty Masarykovy univerzity MUDr. Jan Šmarda, DrSc., je bratranec básníka Ivana Blatného (1919–1990). Šmardova matka byla sestra Ivanova otce, předčasně zemřelého spisovatele Lva Blatného (1894–1930). I Blatného maminka zemřela ve velmi mladém věku, takže od třinácti let dohlížela na výchovu budoucího básníka především jeho babička. Jan Šmarda, dlouholetý člen redakční rady našeho časopisu, vydal nyní knihu *Ivan Blatný v mých vzpomínkách**, v níž bilancuje Blatného život a shrnuje své vzpomínky na vzájemné styky. Důležité informace přináší zejména kapitoly, které se zabývají obdobím po Ivanově odchodu do exilu, jeho poutí anglickými léčebnami pro lehčí psychiatrické pacienty, včetně adres těchto ústavů a podmínek,